

Het gaat slecht met de Zwarte stern als broedvogel in Nederland. De sterke afname zorgde er voor dat de soort voorkomt op de Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogels in ons land. Volgens die lijst zijn er nog ongeveer 1100 broedparen in Nederland (Vogelbescherming 1994), terwijl een halve eeuw geleden het aantal broedparen op ongeveer 10.000 lag (SOVON 1987). Ook in ons werkgebied is de achteruitgang van de Zwarte stern verontrustend.

Pieter Schut

Zwarte stern onderzocht in Ankeveense Plassen en Vuntus

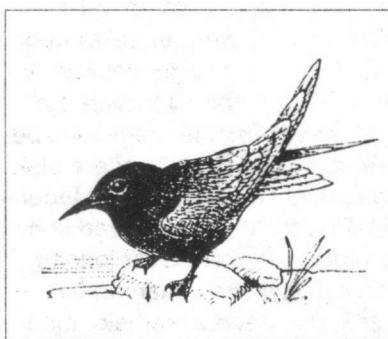
Uit beschrijvingen van Jac. P. Thijsse nemen we aan dat in 1912 op het Naardermeer tenminste 400 broedparen aanwezig moeten zijn geweest (Jonkers et al 1987). Ook in 1943 werden hier nog 200 broedparen geteld. Maar na het jaar 1984 is de Zwarte stern als broedvogel volledig uit het Naardermeer verdwenen (Archief Natuurmonumenten).

In twee andere delen van het Vechtplassengebied (Ankeveense Plassen en de Vuntus) zijn nog wel substantiele kolonies aanwezig. Daar en in de Ooypolder bij Nijmegen deed A.J. Beintema in 1992 zeer intensief onderzoek naar de broedbiologie van de Zwarte stern. De eerste resultaten van dit onderzoek naar de factoren die het voorkomen van de Zwarte stern in Nederland bepalen, zijn onlangs in rapportvorm verschenen bij het Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek.

In tegenstelling tot bij sommige andere moerasvogels moet volgens Beintema de achteruitgang van de Zwarte stern worden toegeschreven aan factoren binnen het broedgebied.

Landbouwwintensivering en milieuvervuiling spelen een rol. Door waterverontreiniging is

krabbescheer praktisch verdwenen, de plant die het drijvende nestmateriaal voor de Zwarte stern vormde. In een aantal natuurreservaten zoals de Ankeveense Plassen blijft de soort nog stabiel vanwege de aangeboden kunstmatige nestgelegenheid in de vorm van vlotjes en drijvende rietmatten.

Zwarte stern

Naast het ontbreken van voldoende nestgelegenheid speelt volgens Beintema ook de voedselsituatie de Zwarte stern parten. Steeds meer insecten zijn uit ons land verdwenen als gevolg van vervuiling en vermessing. Van insecten moet de Zwarte stern leven, dus zo ontstond de veronderstelling dat de sterns hierdoor niet meer in staat zijn in voldoende mate nageslacht te produceren. Uit het onderzoek blijkt dat de sterns

ook veel kleine vis eten en zelfs regenwormen.

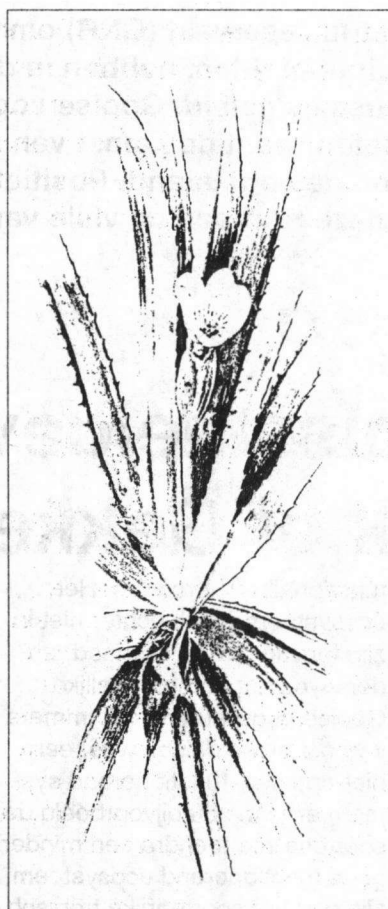
Beintema vond in de Ankeveense Plassen en in de Vuntus in 1992 in totaal 52 nesten met eieren, waarvan er 39 zijn uitgekomen. Van die 39 paren, hebben er 18 (46 procent) een of meer vliegvlugge jongen voortgebracht. Het totaal aantal vliegvlugge jongen uit deze nesten wordt geschat op 33, dat is 1,83 per succesvol nest. Bovendien zijn zeven jongen vliegvlug geworden uit drie nesten die tijdens het broeden onopgemerkt zijn gebleven voor de onderzoeker. Van de 52 gevonden nesten zijn er vier aangemerkt als vervolglegels van mislukte broedsels. Het totaal aantal paren wordt dus geschat op $52 - 4 + 3 = 51$. In totaal levert dit 40 vliegvlugge jongen op over 51 paren, dat is gemiddeld 0,78 jongen per paar. Daarmee kwalificeert Beintema het broedsucces in deze gebieden als "normaal".

Zowel in de Vuntus als op de Ankeveense Plassen biedt Natuurmonumenten de Zwarte stern kunstmatige broedgelegenheid. Deze waren slechts gedeeltelijk door de sterns in gebruik genomen. In de Vuntus waren twee kolonies

aanwezig. Hoewel hier enkele petgaten met drijfbalken speciaal zijn afgesloten voor de Zwarte stern, prefereerde de soort het voor roeiers en kanovaarders geopende deel van de plassen, vlakbij de toeristische kanoroute. Van de zeven nesten lag er één op een vlotje, vijf op waterleliewortels en een op lisdodde wortels. In het afgesloten deel werden slechts twee nesten gevonden.

Ook in Ankeveen werden twee kolonies bekeken. Eén kolonie maakte vrijwel geheel gebruik van kunstmatige nestgelegenheid. Er lagen 22 vlotjes, waarvan er 12 door sterns werden gebruikt. De tweede kolonie in Ankeveen bestond geheel uit nesten op natuurlijke nestgelegenheid in een petgat. Er werden 15 nesten gevonden op waterleliewortels. Drie nesten op lisdodde wortels vlak aan de oever bleven onopgemerkt, tot er jongen gevoerd bleken te worden.

Op een aantal manieren onderzocht Beintema welke factoren het broedsucces van de Zwarte stern bepalen. Eieren werden opgemeten, de kuikens werden gemeten om de voortgang van de groei te kunnen bepalen en ook enkele oudervogels werden geringd, gewogen en gemeten. Hoewel Kokmeeuwen vaak beschuldigd worden van nestroof, is dit tijdens dit onderzoek nergens geconstateerd. In Ankeveen broeden de Kokmeeuwen en de Zwarte sterns in gemengde kolonies. De meeuwen weten zodoende al wekenlang precies waar de sterns zitten. Toch is nooit waargenomen dat een meeuw een poging waagde een ei of een kuiken te pakken. Wel gingen er nesten verloren omdat de ondergrond spontaan uiteen viel, of doordat

Krabbescheer

eenden op deze ondergrond wilden rusten. Dit probleem begint volgens Beintema in Ankeveen in de eerste week van juli ernstige vormen aan te nemen, als plotseling het aantal eenden dat daar rust zoekt om te komen ruïen, sterk toeneemt.

Concluderend stelt Beintema vast dat de Zwarte stern het in 1992 goed tot zeer goed gedaan heeft in de bestudeerde gebieden. Het is natuurlijk denkbaar dat 1992 een uitzonderlijk gunstig broedseizoen geweest is. In elk geval mag uit de cijfers uit het onderzoek niet de conclusie getrokken worden dat de Zwarte stern in het Vechtplassengebied weer een opgaande lijn vertoont. Omdat het onderzoek van Beintema uitermate intensief

was, is vergelijken met eerder onderzoek niet reëel.

Voor Beintema bleven na dit onderzoek in 1992 nog vele vragen open. Daarom heeft hij besloten dit onderzoek naar de Zwarte stern in dezelfde gebieden in 1993 voort te zetten. Het rapport over 1993 is momenteel in voorbereiding.

Geraadpleegde literatuur:

Beintema, A.J. 1993. Broedprestaties van de Zwarte stern in 1992. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek rapport 0.26, Arnhem.

Harder, J. 1992. Vogels zien en beschermen. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum. Uitgave nummer 79.

Jonkers, D.A., R.A. Koe & J. Taapken. 1987. Vogels tussen Vecht en Eem. Vogelwerkgroep Het Gooi en Omstreken, Hilversum.

Ruitenbeek, W., C.J.G. Scharringa & P.J. Zomerdijs. 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland, Assendelft.

SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Arnhem.

Vogelbescherming Nederland, 1994. Rode lijst van bedreigde en kwetsbare vogels in Nederland, Zeist. Persbericht.